

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНТЕГРАЦІЯ»

Розглянуто сутність поняття «інтеграція» з точки зору різних науково-методичних підходів: економічної теорії, менеджменту, стратегічного менеджменту, корпоративного управління. Ключові слова: інтеграція, об'єднання, інтегрована структура.

Рассмотрена сущность понятия «интеграция» с точки зрения различных научно-методических подходов: экономической теории, менеджмента, стратегического менеджмента, корпоративного управления. Ключевые слова: интеграция, объединение, интегрированная структура.

The basic concepts of integration are considered from point of different scientifically: methodical approaches: economic theory, management, strategic management, corporate management. Keywords: integration, association, integrated structure.

Вступ. Дослідження інтеграції господарюючих суб'єктів вимагає аналізу сутності й економічного змісту її змісту та загальних методичних та методологічних принципів, що обумовлюють інтеграцію в економіці, сприяють формуванню та розвитку інтегрованих структур.

Дослідженню теоретичних і практичних питань різних аспектів інтеграції присвячено значну кількість праць зарубіжних науковців, а саме Дж. Вайнер, А. Мюллер-Армак, А. Предоль, М. Алле, Дж. Мід, Ф. Герельса, Р. Лінсей, Б. Баласа, Г. Крьомер, Р. Купер, А. Маршал, Г. Мюрдаль, Ф. Перру, Дж. Піндер, П. Уальз, Я. Тінберген та ін.

Проблеми інтеграційного розвитку підприємств різних галузей і форм власності набули широкого висвітлення в працях відомих вітчизняних вчених, таких як: В.Я. Амбросов, А.І. Брезвін, В.Н. Зимовець, А.М. Карпенко, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, П.Ю. Мельник, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, А.І. Хвостов, М.І. Хорунжий та ін.

Проте, в економіці не існує єдиного підходу до визначення сутності терміну «інтеграція». Так, про інтеграцію говорять при об'єднанні видів діяльності, комплексній реалізації функцій управління, взаємодії учасників процесу руху товарів, наявності спільних комунікаційних систем тощо.

Саме тому для дослідження сутності поняття «інтеграція» необхідно розглянути різні науково-методичні підходи: економічної теорії, менеджменту, стратегічного менеджменту, корпоративного управління.

Результати. Інтеграція виступає однією з форм розвитку підприємства та, як правило, спричиняє зміну не лише організаційної структури підприємства, але і його фінансового становища, прав власності на продукцію, та в цілому – положення в галузі. Тому економічну сутність інтеграції слід розглядати комплексно, беручи до уваги все різноманіття економічних відносин, що виникають при її здійсненні.

Термін «інтеграція» (від латинського «*integritum*» – ціле) в загальному випадку з точки зору лінгвістики означає об'єднання, взаємопроникнення, об'єднання розрізаних елементів та процес їх взаємного зближення й виникнення взаємозв'язків.

У економічній теорії немає єдності думок щодо трактування терміну «інтеграція». На думку О.М.Коростишевської, економічна інтеграція – це особлива складна форма усупільнення праці та виробництва, якісно нова об'єднуюча структура із загальною цільовою функцією, що виникає на сучасному етапі продуктивних сил, які в умовах нової інформаційної хвилі НТР характеризуються усе більш активним застосуванням науки [4, с. 58]. Крім того, автор підкреслює, що інтеграція як економічне явище зародилася в середині XIX ст., а як процес – існує лише з другої половини XX ст.

Поняттю «економічна інтеграція», вважає Г.Р. Марголит, багато в чому близький «один з елементів усупільнення – процес концентрації, що реалізується не шляхом внутрішнього розвитку (накопичення), а шляхом з'єднання вже існуючого виробництва та капіталу (централізації)» [6, с.156].

Дослідження та взаємозв'язок таких категорії, як усупільнення, кооперація, концентрація, спеціалізація та інтеграція здійснено у роботі Ю.Ф. Герштейна [2]. На думку автора, інтеграція в економіці проявляється в розвитку взаємодій між її елементами при виробництві, розподілі, обміні та споживанні, появі нових форм взаємодії, зростанні цілісних властивостей систем. А сутність інтеграції розкривається поступово: спочатку відбувається встановлення зв'язків між раніше розрізненими підприємствами – елементами системи; потім має місце поглиблення, посилення, надання систематичного характеру існуючим зв'язкам; збільшення кількості зв'язків і встановлення нових; поява нових інтеграційних (цілісних) властивостей в системі, узгодження зв'язків між підприємствами, зміна структури системи [2, с. 259].

Теоретиками менеджменту розроблявся науково-методичний підхід, в якому управлінню відводиться особливе місце в ринковій економіці та обґрунтовується, що саме менеджмент повинен забезпечити зв'язаність економічних та усіх інших процесів на підприємстві. Проте, ускладнення технологічної складової виробництва та структури цілей підприємства вимагають інтеграції усіх елементів системи. З метою використання переваг спеціалізації діяльності в організації (розподілу праці), потрібна ефективна внутрішньогосподарська інтеграція організації.

Таким чином, у менеджменті найчастіше під інтеграцією розуміється процес об'єднання зусиль усіх підрозділів (підсистем) організації для досягнення її цілей і завдань. Тобто, інтегрована система має на увазі об'єднання усіх функціональних систем в єдине ціле на загальній інформаційній основі.

Проте, термін «інтеграція» до управління підприємством застосовувався рідко та підмінявся поняттям «системний підхід», в якому система розглядається як цілісне утворення [10, с. 285]. Застосування системного підходу в організаціях, на жаль, найчастіше відносилось до статички, тобто до побудови ефективної структури та визначення функцій організації. Використання

концепції систем припускає, що досить одного разу визначити межі, елементи і зв'язки системи, щоб вони постійно були присутні в процесі функціонування підприємства. Проте реальна практика показала, що потрібні нові підходи та механізми об'єднання усіх елементів підприємства в єдину систему.

Використання в менеджменті інтеграційних підходів стосовно розширення функцій керівників обґрунтували американські фахівці М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури [7], швейцарець Х. Грютер [3].

Теоретики стратегічного менеджменту (Д. Кемпбел, Дж. Стоунхаус, Б. Хьюстон та ін.) розглядають процес інтеграції через внутрішній та зовнішній механізми зростання [5].

Внутрішнє зростання – самий простий механізм зростання компанії. Більшість компаній використовують внутрішнє зростання як основний метод розвитку, головною характеристикою якого є реінвестування прибутків попередніх років в існуючий бізнес. У зв'язку із збільшенням виробничих потужностей (наприклад, за рахунок розширення своїх територій або збільшення кількості устаткування) компанія вимушена наймати більше працівників, щоб впоратися із збільшеним попитом. Діючи таким чином, компанія збільшує товарообіг і балансову вартість свого бізнесу.

Внутрішнє зростання типово для ранніх стадій корпоративного розвитку, коли компанії опановують нові ринки та нові товари. Проте великі компанії можуть використовувати внутрішнє зростання разом із зовнішнім для посилення своєї позиції на ринку. Перевагою внутрішнього зростання виявляється нижча міра ризику, чим при зовнішньому розвитку (усуваються ризики, що пов'язані з налагодженням зв'язків з іншими компаніями та побудовою нової структури). Крім того, максимально використовуються знання та досвід персоналу усередині компанії.

В той же час внутрішнє зростання є повільнішим механізмом в порівнянні із зовнішнім. Розвиток нової компанії відбувається швидше за допомогою зовнішнього зростання, чим при використанні внутрішніх механізмів, коли зростання компанії відбувається поступово.

До зовнішніх механізмів зростання відносять злиття, поглинання та приєднання.

Процес злиття передбачає об'єднання підприємств шляхом створення нової юридичної особи, в результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються, мають право на контроль над усіма чистими активами новоствореної структури.

Під поглинанням розуміють ситуацію, коли одна компанія стає власником чи встановлює контроль над іншою компанією чи окремими активами. Поглинання передбачає таке придбання активів чи акцій іншої фірми, в результаті якого поглинена фірма продовжить своє існування, але як дочірня компанія компанії-«хижачка»

Приєднання підприємств відображає процес включення одного або декількох суб'єктів до головного підприємства, їх підпорядкованість та припинення існування тільки приєднаних суб'єктів.

Незалежно від того, який тип укрупнення компанії вибраний, в результаті з'являється більша та фінансово потужніша компанія. Для опису цього механізму зростання використовується загальніший термін «інтеграція», «об'єднання» [5, с. 173-174; 9].

Науковці з корпоративного управління визначають інтеграцію як наступний етап розвитку диверсифікації, концентрації, спеціалізації та кооперації виробництва. Процеси диверсифікації, розвиток інформаційної, правової, транспортної та інших інфраструктур, а також потреба у значних фінансових ресурсах обривають інтеграцію виробництв. Інтеграція виробництва має на увазі тіснішу співпрацю та кооперацію підприємств, поглиблення взаємодії, розвиток зв'язків між підприємствами, що призводить до об'єднання економічних суб'єктів [1].

У економіці останнім часом розвивається погляд на економічну інтеграцію як регульований процес проведення узгодженої міждержавної економічної політики, що базується на розподілі праці, розвитку виробничої та науково-технічної співпраці, кооперації, взаємовигідних торговельно-економічних й валютно-фінансових зв'язках та спрямованої на формування сучасної високоефективної структури національних господарств.

Аналіз наукової економічної літератури дозволяє виділити різні теоретико-методичні аспекти визначення інтеграції, що пояснюється складністю та багатогранністю досліджуваного предмета. З одного боку, підходи є самостійними, з іншого – доповнюють один одного й у цілому дозволяють зрозуміти сутність досліджуваного явища (див. табл.1).

Таблиця 1

Сутність поняття «інтеграція»

Підходи	Автори	Сутність інтеграції
Економічна теорія	О.М. Коростишевська, Г.Р. Марголит, Ю.Ф. Герштейн та ін.	Особлива складна форма узагальнення праці та виробництва, якісно нова об'єднуюча структура із загальною цільовою функцією.
Менеджмент	М.Х. Мескон, А.Альберт, Ф. Хедоури, Х. Грютер та ін.	Процес об'єднання зусиль усіх підрозділів (підсистем) організації для досягнення цілей і завдань.
Стратегічна й менеджмент	Д. Кемпбел, Дж. Стоунхаус, Б. Х'юстон та ін.	Реінвестування прибутків попередніх років (внутрішнє зростання). Злиття та поглинання (зовнішнє зростання).
Корпоративне управління	А. Рачинский, І. Ансофф, Р. М. Энтов та ін.	Тісніша співпраця та кооперація підприємств, поглиблення взаємодії, розвиток інтеграційних зв'язків між підприємствами до об'єднання у нову структуру.

В сучасних умовах господарювання інтеграція виступає ефективним способом реалізації нового господарського механізму, що спрямований на покращання фінансового стану компаній, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Прикладом потенційної ефективності механізму, що закладений у вертикально-інтегрованому бізнесі, являється лідер агропромислового комплексу України та найбільший гравець на ринку м'яса птиці (утримує майже 50% вітчизняного ринку курячого м'яса) ВАТ «Миронівський хлібопродукт», що працює на вітчизняному ринку з 1998 року. Сучасний ВАТ «Миронівський хлібопродукт» – це унікальна модель бізнесу вертикальної інтеграції повного циклу. До складу МХП входить комплекс підприємств, який об'єднує потужності всього технологічного ланцюга виробництва м'яса птиці: від розведення батьківського поголів'я та виробництва інкубаційних яєць до дорослого птаха та кінцевого продукту. Крім того, ВАТ «Миронівський хлібопродукт» займається вирощуванням свиней, великої рогатої худоби для реалізації м'яса та забезпечення власного виробництва готових м'ясних страв та ковбас; вирощуванням фруктів та картоплі; проводить дистрибуцію (11 центрів дистрибуції); має власний парк вантажівок (430 автомобілів-рефрижераторів).

З метою уникнення залежності від постачальників та коливань цін на сировину компанія вирощує аграрні культури (урожайність удвічі перевищує середній показник урожайності по Україні) для власних потреб компанії (забезпечення комбикормових заводів та виробництва соняшникової олії) та на продаж, виробляє корми для птахофабрик.

Компанія є виробником курятини під ТМ «Наша Ряба», делікатесної яловичини під ТМ «Сертифікований Ангус», делікатесної групи м'яса птиці під ТМ «Фуа Гра», готових м'ясних страв під ТМ «Леко!», ковбасних виробів та м'ясних делікатесів під ТМ «Дружба народів», «Бащинський» та «Європродукт». Обізнаність споживачів щодо бренду «Наша Ряба» складає на сьогодні 97%.

Для побудови ефективної системи збуту фахівцями ВАТ «Миронівський хлібопродукт» створено мережу фірмових франчайзингових магазинів (більше 2300 брендovаних точок), через яку реалізується майже 50 % виробленої продукції [8].

Застосовуючи модель вертикальної інтеграції бізнесу, МХП є одним з найбільш конкурентоздатних підприємств, що займаються розведенням і переробкою м'яса птиці, не лише в Україні, але й у світі.

Бізнес компанії виявився готовим до умов спаду економіки. Обрана інтеграційна стратегія розвитку МХП, завдяки можливості маневрування ресурсами, дозволяє мати достатній запас міцності не тільки для ефективно роботи в умовах кризи, але й покращити власні позиції. Так, згідно стратегії збільшення земельного банку до 300 тис. га, компанія продовжує планове розширення площ земель та наприкінці 2010 року

придбала 100 % акцій ТОВ «Інвестиційно-виробнича компанія «Рідний край», ТОВ «Старт», ТОВ «Баланс» та кооперативу «Україна».

Висновки. Таким чином, економічна сутність інтеграції полягає в тому, що вона являється одним з найважливіших інструментів підвищення ефективності господарського механізму, який спрямований на поліпшення фінансового стану компаній, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості, що особливо актуально в сучасних умовах.

Враховуючи потенційну ефективність такого механізму, що обґрунтовано конкретними прикладами, доцільно провести подальші дослідження в цьому напрямі. Результатом нових досліджень повинне стати обґрунтування доцільності застосування інтеграційних стратегій розвитку вітчизняних підприємств в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия [Текст] / И.Ансофф. – СПб.: Питер, 2000. – 416 с.
2. Герштейн Е. Ф. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития: Дис....д.э.н.: 08.00.05. / Ефим Феликсович Герштейн. – Минск, 1993. – 340 с.
3. Грютер Х. Интеграция приобретенного предприятия в компанию [Текст]/ Х. Грютер // Проблемы теории и практики управления. – 1993. - №6. – С.25-51.
4. Коростышевская Е.М. Научно-производственная интеграция (Политико-экономическое исследование) : Дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / Елена Михайловна Коростышевская. – СПб., 1999. – 310 с.
5. Кэмпбел Д. Стратегический менеджмент: Учебник [Текст] / Д. Кэмпбел, Дж.Стоунхаус, Б.Хьюстон; пер. с англ. Н.И. Алмазовой. – М.: ООО «Издательство проспект», 2003. – 336с.
6. Марголит Г.Р. Механизм экономической интеграции основного звена народного хозяйства: Дис....д.э.н.: 08.00.05. / Марголит Г.Р. Московский институт управления. – М., 1990.- 364 с.
7. Мескон М. Основы менеджмента [Текст] / Мескон Майкл, Альберт Майкл, Хедоури Франклин. [Пер. с англ.]. Общая ред. д-ра экон. наук Л.И. Евенк. – М. : Издательство "Дело", 1997. – 704 с.
8. Офіційний сайт ВАТ «Миронівський хлібопродукт» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mhp.com.ua>].
9. Семенкова Е.В. Рынок корпоративного контроля: слияния, жесткие поглощения и выкупы долговым финансированием [Текст] / Е.В. Семенкова, Н.Б. Рудык. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 456 с.: ил.
10. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. [Текст] – М.: Издат.-книготорг. центр "Маркетинг", 2002. – 892 с. – Библиогр.: 56 назв.